

Buky, šelmy a Rusíni – NP Poloniny

Přímo v NP Poloniny mnoho polonin není. Z hraničního hřebene je však vidět polská Wielka Rawka.

Najít v evropském mírném pásmu oblast, kde nežije mnoho lidí, kteří současně tamní krajinu dosud příliš neovlivnili, a stále se tam v přirozených lesích potkávají ryši s vlky a medvědy, není jednoduché. Přesto jich ještě několik je a patří mezi ně i unikátní ekosystémy východních Karpat, ležící na trojmezí Slovenska, Polska a Ukrajiny. Ano, jsou to Poloniny. Tato oblast je pro mnohé opředená tajemstvím, a také územím, které je jistým protipólem Šumavy. Karpatské Poloniny a hercynská Šumava totiž leží na opačné straně úhlopříčky protínající bývalé Československo. Obě území také mají mnoho společných rysů. Leží na trojmezí, zahrnují nejzachovalejší lesní ekosystémy obou států a jsou národními parky.

Po pastevcích hole

Přesto, že Poloniny je název odvozený od lidmi vytvořeného krajinného prvku, tedy pastevectvím vzniklých bezlesých enkláv, rostou zde nejzachovalejší pralesy Slovenska. Uměle snížená hranice lesa přesto přitahuje a zpestřuje zdánlivě stejnorodé karpatské lesy a především dává zdejšímu národnímu parku jméno. Kam oko dohlédne samé bučiny, jen tu a tam na obzoru vykukují hřebeny a vrcholy bez lesa. Poloniny, nebo také hole, přímo lákají k prozkoumání. Spočinout po dlouhém stoupání nekončným lesem na vrcholu s rozhledem, shlédnout do lesnatých údolí a kopírovat očima ladné křivky karpatského reliéfu. Nádhera!

Původní bukové lesy Karpat

Popravdě řečeno v nejvýchodnějším slovenském NP Poloniny mnoho polonin

není. Ty jsou spíše v sousedních polských a ukrajinských Karpatech. V Poloninách jsou především bukové a smíšené lesy. Bukovské vrchy, jak se jmenuje pohoří, kde NP leží, kvůli zdejším lesům chrání dokonce i UNESCO. Na seznamu světového přírodního dědictví jsou zapsány „Původní bukové lesy Karpat a dalších oblastí Evropy“. Jejich jádro ve východních Karpatech tvoří právě slovenské rezervace Stužica, Havešová a Rožok, které doplňují ještě pralesy v sousedních národních parcích, polském Bieszczadském a ukrajinském Užanském. Je zřejmé, že když chce někdo navštívit podobně zachovalé lesy, jaké rostou na Šumavě v karpatské a bukové variantě, musí do Bukovských vrchů.

Maďarská železnice

Ačkoliv zde lidé žili a některé vrcholy využívali k pastvě, téměř do počátku 20. sto-

letí tady byla většina lesů kromobyčejně zachovalými pralesy. Teprve v průběhu 2. světové války se do těchto nepřístupných končin dostala lesní železnice, která umožnila část pralesů vytěžit. Stalo se to kvůli tomu, že v rámci změn po mnichovské dohodě Bukovské vrchy připadly Maďarsku. Maďari se rozhodli postavit již dříve plánovanou železnici a lesy začali těžit. Počátkem 40. let se těžba dostala až na okraj zdejší nejceněnější a největší pralesní rezervace Stužica. S koncem války však skončil také provoz železnice a s ním odeznělo i ohrožení pralesa. Dnes lze v údolí potoku Stužická rieka nalézt pouze lesem zastřené zbytky železnice.

Soumrak pruhových sečí

Přesto, že se i po válce lesy v Bukovských vrších hospodářsky využívaly, nezasáhlo to jádra zdejších pralesů. I v samotném NP Poloniny se do nedávné minulosti mimo pra-

Medvědi si tu pochutnávají na bukvicích.



lesní rezervace v lesích těžilo a využívalo se zejména pruhové clonné seče. Dnes se však ve slovenských národních parcích kácí jinak než v minulosti. Stojí za tím především skutečnost, že státem vlastněné lesy v nich ležící nedávno přestaly spravovat Lesy Slovenské republiky a nově s nimi nakládají přímo správy národních parků. Pasečné pruhové clonné seče jsou tedy v NP Poloniny pravděpodobně minulostí, protože národní parky chtějí používat jednotlivý výběr.

Visla, Starina a hraniční pásmo

Zajímavý je vývoj osídlení oblasti po druhé světové válce. Na polské straně bylo rusínské obyvatelstvo odsunuto v rámci „operace Visla“. Na Slovensku mnoho lidí odešlo v 80. letech kvůli stavbě největší slovenské nádrže na pitnou vodu Starina. Obyvatelé, kteří zůstali, se i ve druhé polovině 20. století živilí především prací v lese a samozásobením z vlastních záhumenků. Život Rusínů v Nové Sedlici, jedné z nejzapadlejších obcí bývalého Československa, která leží v srdci NP Poloniny, zaznamenal na svých snímcích český fotograf Pavel Vavroušek. Jeho nevědní záběry zachycují život a kulturu rusínských obyvatel nejvýchodnější obce Slovenska v 70. a 80. letech uplynulého století. Nedotčenost slovensko-polsko-ukrajinského pomezí umocňuje skutečnost, že na ukrajinské straně je nepřístupné hraniční pásmo. Díky tomu jsou tři karpatské národní parky jednou z nejméně osídlených oblastí Evropy. I proto tu pralesy a šelmy mají prostor pro život téměř bez střetů s lidskou civilizací.

Před bránou pralesa Stuzica na Temném vršku.



I ve Stuzici občas hoří.



Výstup pralesem na Kremenec stál za to.

Stuzica

Nejcennější částí zdejší pralesní mozaiky je NPR Stuzica. Smíšený jedlobukový prales se po tisíciletí vyvíjí s minimální lidskou účastí. Když vystoupáte z Nové Sedlice na Temný vršek a ocitnete se na hřebínku, který je současně hranicí rezervace, budete překvapeni. Les, který roste na svahu klesajícím do údolí Stuzické říčky je na první pohled „uklizený“. Tlusté a vysoké buky doplňují jednotlivě vtroušené jedle a v některých částech téměř nejsou ani odumřelé stromy, ani žádná obnova. Porost je přehledný a „čistý“. Takový prales by se lidem líbil. Divoký, nedotčený, lehce průchodný v teniskách a hlavně bezpečný a zelený. Tak vypadá v karpatském pralesu vývojové stadium optima. Cesta pralesem na slovensko-polsko-ukrajinské trojmezí však nabízí i ostatní stádia a fáze vývoje přírodního lesa: střídání dřevin, kdy pod bukovými velikány dominuje jedlová obnova, mohutné jedle obklopené hustými a nepřehlednými bukovými nárosty, úbočí potoků s proudící podzemní vodou a krásnými javory kleny, stejně jako nepřehledné a neprostupné houštiny s popadanými bukovými kmeny, pahýly jedlí i zbytky po hořících stromech. Samotná cesta pralesem je odměnou a strmý výstup na Kremenec korunuje pohled na jednu z nejbližších polonin, v Bieszczadach ležící Wielkou Rawku. Když ještě při troše smyslu pro dobrodružství v některé z bukových houštin objevíte čerstvý medvědí trus místo samotného medvěda, máte naději, že výšlap srdcem NP Poloniny přežijete ve zdraví. I v teniskách! Pralesu zdar!

Jan Kozel

Správa Národního parku Šumava
jan.kozel@npsumava.cz